

Jona 3: God toont zijn geduld door Jona's optreden in Nineve

Jona 3:

¹ Opnieuw richtte de HEER zich tot Jona: ² 'Maak je gereed en ga naar Nineve, die grote stad, om haar aan te klagen met de woorden die ik je zeg.'

³ En Jona maakte zich gereed en ging naar Nineve, zoals de HEER hem opgedragen had. Nineve was een reusachtige stad, ter grootte van drie dagreizen. ⁴ Jona trok de stad in, één dagreis ver, en riep: 'Nog veertig dagen, dan wordt Nineve weggevaagd!'

⁵ De inwoners van Nineve geloofden God: ze riepen een vasten uit en iedereen, van hoog tot laag, hulde zich in een boetekleed. ⁶ Toen de profetie de koning van Nineve bereikte, stond hij op van zijn troon, legde zijn staatsgewaad af en ging, gehuld in een boetekleed, op de grond zitten. ⁷ En hij liet in Nineve omroepen: 'Volgens bevel van de koning en zijn edelen is het niemand toegestaan te eten of te drinken, mens noch dier, rund noch schaap of geit. De dieren mogen niet grazen of water drinken. ⁸ Iedereen, mens en dier, moet zich hullen in een boetekleed en luidkeels God aanroepen. Laat iedereen anders gaan leven en breken met het onrecht dat hij doet (Willibrordvertaling: Iedereen moet terugkomen van zijn slechte wegen en van het geweld dat aan zijn handen kleeft). ⁹ Misschien dat God van gedachten verandert en op zijn besluit terugkomt; wie weet zal hij zijn woede laten varen, zodat wij niet te gronde gaan.'

¹⁰ Toen God zag dat zij inderdaad anders begonnen te leven, kwam hij terug op wat hij bedreigd had hun aan te doen, en hij deed het niet. (Willibrordvertaling:kreeg God spijt dat Hij hen met dat onheil bedreigd had...)

Er gebeuren in de wereld verschrikkelijke dingen, door rampen en door wat mensen elkaar aandoen. Je snapt waarom de wereld vroeger wel werd aangeduid als een tranendal. Het leven stemt ons vaak bepaald niet vrolijk. Een bekende reactie hierop is de vraag: 'Waarom maakt God daar geen einde aan? Hoe lang moet al dat erge nog duren? Het is toch niet om aan te zien?!' Soms wordt ook gezegd: 'God ziet en hoort het helemaal niet, want Hij staat op grote afstand van ons. Misschien is Hij er helemaal niet. Dus heeft het helemaal geen zin dit soort vragen te stellen.'

Uit de Bijbel blijkt: dat God niet ingrijpt heeft alles te maken met zijn geduld. Dat betekent niet dat onze ellende God niet raakt. Hij maakt zich kwaad om wat daders hun slachtoffers aandoen. Maar Hij schort zijn afstraffen van mensen op. Dat betekent niet dat Hij alle straf afstelt: eens komt de afrekening. Misschien kun je zelfs zeggen dat God soms een voorproef geeft van die afrekening, bijvoorbeeld als wrede dictators voortijdig aan hun einde komen.

Hoe dit ook zij, er komt een definitieve afrekening, maar dank zij Gods geduld blijft die voorlopig uit. Gods bedoeling daarmee is dat Hij mensen de ruimte wil geven om tot inkeer te komen, zodat ze toch gered worden. Zo is God, aldus Jesaja 30:18: Hij wacht 'op het ogenblik dat Hij jullie genadig kan zijn'. Vandaar zijn geduld. Die geeft er dus zicht op wat in Gods hart leeft: Hij wil ons graag uitkomst geven. Ook in onze tekst toont God zijn geduld, namelijk door Jona's optreden in Nineve.

1 Het feit van Jona's optreden

Alleen al het féit van Jona's optreden was een teken van Gods geduld. In hoofdstuk 1 is immers verteld dat Jona aanvankelijk weigerde als profeet naar Nineve te gaan. Met een schip vluchtte hij precies de omgekeerde richting op: van God moest hij naar het oosten maar hij ging naar het westen. Met behulp van een storm en een zeemonster hield God Jona tegen. En dan begint hoofdstuk 3 aldus: 'Opnieuw richtte de HEER zich tot Jona.' God had Jona dus niet afgeschreven. Zo werkt dat vaak bij ons: 'Eens een dief, altijd een dief.' Heeft iemand het bij ons verkorven, dan willen we vaak niks meer met hem te maken hebben. Maar God is anders. Hij nam Jona weer in dienst, zodat hij opnieuw kon beginnen.

Zo is onze God: 'Zo ver als het oosten is van het westen, zo ver heeft Hij onze zonden van ons verwijderd' (Psalm 103:12). Hoe vergaand je ook in de fout mag zijn gegaan, je krijgt van God altijd weer een nieuwe kans om met een schone lei te beginnen. Hoopvol voor ons met onze neiging tot falen.

Hoofdstuk 3 gaat zo verder: 'Maak je gereed en ga naar Nineve, die grote stad.' Daarop volgt dan als een soort echo: 'En Jona maakte zich gereed en ging naar Nineve, zoals de HEER hem opgedragen had.' God was Jona dus te sterk geworden, met als resultaat dat hij gewillig op stap ging.

Dat is nu Gods geduld. Hij liet Jona niet gaan op z'n dwaalweg, maar greep hem bij z'n nekvel en zette hem door zijn herhaalde opdracht in de juiste richting.

Veelzeggend is ook de inhoud van de boodschap die Jona telkens uitdroeg: 'Nog veertig dagen, dan wordt Nineve weggevaagd.' Soms wordt daarop kritiek uitgeoefend: 'Jona heeft alleen de wet gepredikt en niet het evangelie. Hij spreekt alleen van Gods oordeel zonder dat hij een oproep doet om tot inkeer te komen.' Maar in vs.2 staat als opdracht: ga naar Nineve 'om haar aan te klagen met de woorden die Ik je zeg'. Ongetwijfeld heeft Jona zich hieraan gehouden.

Zijn boodschap was begrijpelijk, want God had alle reden Nineve te straffen. Niet voor niets was Jona's beginopdracht geweest Nineve 'aan te klagen, want het kwaad dat ze daar doen is ten hemel schreiend' (1:2). En in ons hoofdstuk erkent de koning het dat er bij zijn mensen sprake was van 'slechte wegen' en dat er geweld aan hun handen kleefde (3:8). Nineve was in die tijd een van de hoofdsteden van Assur. Nu is van de Assyriërs bekend dat ze een oorlogszuchtig volk waren, dat wreed optrad tegen de volken die ze onderwierpen. Niet voor niets staat in Nahum 3:1 als typering van deze stad: 'Bloedstad, een en al leugen, vol oorlogsbuit, het roven houdt niet op.' Ook was er in hun onderlinge verhoudingen veel sociaal onrecht. En dat alles nam God hoog op, al waren ze een heidens volk.

Opvallend in Jona's boodschap is dat hij een termijn stelde van 40 dagen. Gods straf zou niet meteen komen. Dat was anders met Sodom en Gomorra (Genesis 18-19). In hun geval heeft God de bewoners de ondergang niet eens aangekondigd maar die meteen laten komen. Maar Nineve kreeg de mogelijkheid zich alsnog naar God om te keren. Jona heeft dus meer genoemd dan alleen het oordeel. Al staat het er niet bij, in zijn prediking is natuurlijk met zoveel woorden of in elk geval stilzwijgend de oproep meegekomen: 'Mensen, keer jullie af van je verkeerde gedrag om zo de ondergang van Nineve te voorkomen.' Dit maakt begrijpelijk dat de koning van Nineve zijn mensen opriep hun leven te veranderen.

Daar komt nog iets bij. In z'n prediking fungeerde Jona zelf als een teken voor de Ninevieten – aldus Jezus (Lucas 11:30). Blijkens Matteüs 12:39-41 wordt dan gedacht aan Jona's verblijf in de vis. We mogen er dus van uitgaan dat Jona ervan verteld heeft: 'Dat ik hier voor jullie sta, is niet zomaar. Ik heb geweigerd als profeet van God op te treden. Daarmee heb ik Gods toorn opgeroepen en ben toen overboord gegooid. Toen heeft een grote vis mij opgeslokt, die me daarna weer heeft uitgespuwd. Hierdoor ben ik gered en sta ik nu voor jullie.'

Jona's geschiedenis maakte dus extra duidelijk dat hij een gezant van God was. Dus konden de mensen van Nineve er niet onderuit om hem gehoor te geven. Ook maakte Jona's avontuur duidelijk: God maakt zich wel kwaad over ongehoorzaamheid, maar tegelijk: God is vol barmhartigheid en wil graag vergeven.

Op deze manier vormde alleen al het feit van Jona's optreden een bewijs van Gods geduld. Nineve had de ondergang verdiend om al z'n wandaden onder de eigen bewoners en tegen de buurvölkeren. Toch kreeg de stad de kans om tot inkeer te komen. Ze waren per slot van rekening allemaal schepsel van God. Hij wilde daarom deze grote stad zijn hart laten zien.

Ook wij komen nog altijd in aanraking met Gods geduld. En daarbij zijn wij rijker dan de mensen van Nineve. Wij zijn immers vertrouwd met Christus, Hem die meer is dan Jona. Dat betekent dat de boodschap die wij te horen krijgen meer inhoud heeft. Wij hebben weet van Golgota, van Christus' vertrek naar de hemel, van zijn werken daar aan onze toekomst. In alles is Christus de meerdere van Jona. Eveneens zijn teken is veel indrukwekkender: Christus is uit zijn graf opgestaan. Hierdoor is niet meer Gods toorn beslissend maar dat Hij zijn vergeving aan ons kwijt wil.

Daarom worden we aangespoord om gebruik te maken van Gods geduld. We hebben het verdiend door God gestraft te worden, want we leven telkens beneden de maat die God ons aanlegt. Toch laat God ons telkens zijn Woord horen: we kunnen de Bijbel lezen, naar zondagse preken luisteren, met anderen over het evangelie praten. Daarmee wordt ons op het hart gebonden: 'Geef toch gehoor aan het Woord van God. Nú is daarvoor de gelegenheid. Daarmee wordt u de kans geboden vergeving te krijgen en wordt u de belofte aangereikt te delen in Gods glorie op de nieuwe aarde.

2 De reactie op Jona's optreden

Hoofdstuk 3 vertelt verder: 'Nineve was een reusachtige stad, ter grootte van drie dagreizen.' Dat kan slaan op de middellijn of op de omtrek; daarbij kun je denken aan de stad zelf of aan het hele district waarin de stad ligt. Hoe dan ook: 'Jona trok de stad in, één dagreis ver.' Hij trok dus het hart van de stad binnen en liet daar z'n boodschap horen. Daar kwam een wonderbaarlijke reactie op.

Eigenlijk heel onverwacht. Jona was een vreemdeling; als hij al Assyrisch sprak, dan vast met een accent; bovendien kwam hij uit een onbetekenend land. Wie zou naar hem willen luisteren? Ook wij zijn geneigd ons af te sluiten voor predikers die kennelijk uit het buitenland komen: 'Laat ze maar praten.' En dan te bedenken dat we met een wereldstad te doen hebben; bewoners daarvan hebben vaak een sceptische inslag. Bovendien sprak Jona hen aan op hun gedrag, en daar houden mensen niet van. Je zou dus verwachten dat de mensen de schouders zouden ophalen en de spot met hem drijven.

Maar dat gebeurde niet. Ze gaven meteen gehoor aan Jona's boodschap, en hoe! 'Ze geloofden God', staat in vs.5. Dat betekent niet dat ze net als de Israëlieten in de HEER gingen geloven; ze hebben zich vast niet van het heidendom afgekeerd en Israëls geloof aanvaard. Nee, ze geloofden Gods boodschap over Nineve's dreigende ondergang. Daarom riepen ze elkaar op om te vasten, dus om het eten en drinken tot het minimum te beperken. Ook onder gereformeerden wordt dat gebruik weer een beetje bekend, dus dat je je eten beperkt om je des te beter op God te richten. Daarnaast trokken ze een boetkleed aan, een kleed van ruw haar op de blote huid. Oud en jong deden hier aan mee.

Hoe ter wereld was dat mogelijk in deze ruige, heidense stad? Toch gebeurde dat ondenkbare. Als verklaring hiervoor kun je wijzen op Jona's redding uit de vis; daar zijn de Ninevieten vast van onder de indruk geweest, waardoor ze meer openstonden voor zijn boodschap. Misschien ook is er in die tijd iets in de natuur gebeurd dat hun extra aan het denken heeft gezet. Wie zal het zeggen. Maar het blijft een wonder. Zo'n verandering is niet iets waar je vanuit het menselijke hart zelf toe komt. Die kun je alleen op rekening zetten van God zelf met zijn Geest.

Het wonder werd nog groter: Jona's boodschap en de reactie van het volk bereikte de koning. En hij besloot toen met het volk mee te doen. Onvoorstelbaar, want de koning hoorde naar de toenmalige overtuiging tot de sfeer van de goden. Toch maakte hij zich klein: hij stapte van z'n troon af, deed z'n koningsgewaad uit, trok een boetkleed aan en ging op de grond zitten. Wat uit het volk was opgekomen, maakte hij tot een staatszaak: hij liet een proclamatie uitgaan, zodat de boetedoening van Nineve officieel en algemeen werd. Tegelijk gaf hij gedetailleerde voorschriften: het was 'niemand toegestaan te eten of te drinken, mens noch dier, rund noch schaap of geit. De dieren mogen niet grazen of water drinken. Iedereen, mens en dier, moet zich hullen in een boetkleed.'

Opmerkelijk is dat ook de dieren erbij betrokken werden. Dat was volgens het toenmalige gebruik, net zoals ook bij ons vroeger de paarden in het zwart werden gestoken als ze voor een rouwkoets liepen. Bovendien, als de stad zou ondergaan, zou dat ook het einde van de dieren betekenen. Al wisten zij uiteraard nergens van, ze waren er bij betrokken. In hoofdstuk 4:11 maakt God tegenover Jona dan ook melding van de dieren.

Indrukwekkend allemaal. De geluiden in Nineve werden overheerst door de gebeden van de volwassenen, het gehuil van de kinderen, het geloei van het rundvee en het gemekker van het kleinvee.

De koning gaf een verdieping aan de boetedoening. Hij wilde dat het niet maar een uiterlijke zaak was. De boetedoening moest ook iets innerlijks worden. Vandaar de bepaling in de koninklijke oproep (in mijn woorden): 'Breek met jullie slechte gedrag ten koste van de ander. Roep uit alle macht tot God of Hij zijn bedreiging niet waar wil maken.' Het was volgens de koning dus niet zeker of God gehoor zou geven, maar het was denkbaar.

Zijn de mensen van Nineve hiermee echte gelovigen geworden? Dat is niet aan de orde. Het is volgens mij waarschijnlijk dat ze gericht bleven op hun goden, dus dat hun ommekeer bleef binnen hun heidense kaders. Beslissend is: ze luisterden naar Jona, en dat was bij die gelegenheid voldoende.

Hun reactie op Jona's optreden was mogelijk dank zij Gods geduld. Het was niet te verwachten dat Nineve toegankelijk zou zijn voor Jona's boodschap. Toch heeft God hen via Jona's optreden de ruimte gegeven om tot inkeer te kunnen komen.

Daarmee zijn de Ninevieten een voorbeeld voor kerkmensen van alle tijden. Nineve gaf gehoor, terwijl de bewoners de prediking hoorden van maar één man en zij alleen te doen hadden met Jona's teken, z'n redding via die vis. Maar Noord-Israël, Jona's thuisland, hoorde bij Gods verbond en had telkens profeten horen spreken; toch bleven zij hun gang gaan. Neem ook Christus' tijdgenoten. Zij ontmoetten in Christus de meerdere van Jona. Jaren kregen ze zijn woord te horen; Hij is zelfs uit zijn graf opgestaan. Toch heeft het merendeel niet willen luisteren naar zijn boodschap, blijkt uit Handelingen.

En hoe zit het met ons? Telkens krijgen we het te horen: 'God wil u uw ongehoorzaamheid vergeven. Daarvoor is het nodig dat u zich aan Christus vastklampt.' Wat doen wij met die boodschap? Sluiten we ons ervoor af? Dan zullen we ons moeten schamen als de laatste rechtszaak aanbreekt, zegt Christus in Lucas 11:32. Want bij die gelegenheid wordt ons het voorbeeld van de Ninevieten voorgehouden en hebben wij geen excuus. We hebben immers de Bijbel en kennen het teken van Christus, zijn opstaan uit de dood. Dat is allemaal genoeg om tot inkeer te komen.

Zo worden we aangespoord om gebruik te maken van Gods geduld. Via Christus heeft God er alles aan gedaan om ons hart te bereiken. Want God ziet graag dat wij vrijspraak krijgen. Daarom wordt ons voorgehouden: 'Gedraag je niet als de Israëlitische tijdgenoten van Jona en de Joden in de tijd van Christus. Volg de mensen van Nineve na!' Met andere woorden: stel u open voor het evangelie!

3 Het resultaat van Jona's optreden

God lette op wat er in Nineve gaande was. Zo is God. Hij is niet onverschillig maar juist betrokken. God zag dat de mensen niet volstonden met uiterlijke boete maar een ander leven gingen leiden. Daarbij beperkten ze zich niet tot goede voornemens; nee, hun gedrag veranderde zichtbaar, en dat niet slechts tijdelijk: het werd hun levenshouding, in elk geval die 40 dagen lang.

Toen 'kreeg God spijt dat Hij hen met dat onheil bedreigd had'. Bijzonder dat er ook bij God sprake kan zijn van spijt. Maar daarin is God anders dan mensen. Als mensen spijt hebben, erkennen ze dat ze fouten hebben gemaakt en dingen niet konden overzien. Daarvan is bij God geen sprake. God blijft altijd trouw aan zijn Woord, aan de plannen die Hij heeft gemaakt. Maar wel is het zo dat Hij reageert op wat mensen doen. Dat kan als gevolg hebben dat Hij plannen verandert en terugkomt op voornemens:

De ene keer zeg Ik tegen een volk en een koninkrijk dat Ik het zal uitrukken, verwoesten en ombrengen – maar als dat volk met zijn kwalijke praktijken breekt, dan zie Ik af van het onheil waarmee Ik het wilde trefpen. De andere keer zeg ik tegen een volk en een koninkrijk dat Ik het zal opbouwen en planten – maar luistert dat volk daarna niet naar Mij en doet het wat slecht is in mijn ogen, dan zie Ik af van al het goede dat ik had beloofd te doen. (Jeremia 18:7-8)

God is dus niet zoals filosofen Hem soms voorstelden: onbewogen en zonder emoties. God is getuige van wat er op aarde gebeurt en is betrokken op ons. Wat wij doen roept bij God dan ook een reactie op. Zo reageerde Hij ook op de boetedoening van de Ninevieten, met als resultaat: Hij spaarde de stad.

Nu zouden we over deze barmhartigheid van God kunnen mopperen. Ook Jona deed dat (zie 4:1-3). Anders dan hij zouden wij dit kunnen zeggen: 'Is dat sparen niet onrechtvaardig? Want hun schulden werden niet ongedaan gemaakt.' Dat maakt duidelijk: God kon Nineve sparen dank zij Christus, die meer is dan Jona. Omdat Hij later op Golgota heeft geboet, kon God hier rechtvaardig zijn en tegelijk Nineve van haar schuld ontslaan.

Overigens kreeg Nineve alleen útstel van Gods straf. Zo'n 170 jaar na Jona is de stad vernietigd. Nineve's boetedoening was kennelijk maar tijdelijk. En de noordelijke Israëlieten hebben het enige tijd na Jona ondervonden dat de Assyriërs o.l.v. Nineve hun wreedheid niet blijvend hadden afgezworen.

Zo worden we in Jona 3 aangespoord gebruik te maken van Gods geduld en dus kleur te bekennen. Al hebben we nergens recht op, toch komt God met zijn Woord op ons af en legt Hij ons voor: 'Wat wil je nu eigenlijk? Wil je Gods boosheid over je oproepen, de eeuwige dood? Dan moet je Hem maar laten praten. Of wil je Gods liefde ervaren, het eeuwige leven ingaan? Wat je dan moet doen is: je richten op Christus, met de erkenning: 'Ik heb U nodig. Zonder U heb ik geen leven.' Dan heb je toekomst.